

Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση

Τόμ. 1 (2021)

12ο Πανελλήνιο και Διεθνές Συνέδριο «Οι ΤΠΕ στην Εκπαίδευση»

Επιμέλεια: Θαρρένος Μπράτιτσης
Editor: Tharrenos Bratitsis

Χορηγός
ORACLE
Academy

ISBN: 978-618-83186-5-6

Η χρήση των ψηφιακών εργαλείων στις Ανθρωπιστικές επιστήμες: μελέτη περίπτωσης στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Ελένη Μπεκιάρη, Δρ. Μαρία Ξέστερνου

doi: [10.12681/cetpe.3786](https://doi.org/10.12681/cetpe.3786)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μπεκιάρη Ε., & Ξέστερνου Δ. Μ. (2022). Η χρήση των ψηφιακών εργαλείων στις Ανθρωπιστικές επιστήμες: μελέτη περίπτωσης στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση. *Συνέδρια της Ελληνικής Επιστημονικής Ένωσης Τεχνολογιών Πληροφορίας & Επικοινωνιών στην Εκπαίδευση*, 1, 505–512. <https://doi.org/10.12681/cetpe.3786>

Η χρήση των ψηφιακών εργαλείων στις Ανθρωπιστικές επιστήμες: μελέτη περίπτωσης στην Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

Ελένη Μπεκιάρη, Δρ. Μαρία Ξέστερνου
elenibekiar96@gmail.com , mxest@uop.gr
Τμήμα Φιλολογίας Ε.Κ.Π.Α. και Πελοποννήσου

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη εστιάζει στη συμβολή των ψηφιακών εργαλείων στη διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση και στοχεύει να αναδείξει τις απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με τη συμβολή των ψηφιακών εργαλείων στην εκπαιδευτική διαδικασία και τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα που θα προκύψουν, με ερευνητικό εργαλείο τη διεξαγωγή ποιοτικής έρευνας με ημιδομημένες συνεντεύξεις. Τα αποτελέσματα της έρευνας συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις πέντε εκπαιδευτικών και ανέδειξαν πώς η συμπερίληψη των ψηφιακών εργαλείων στη διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας έχει σημαντική συμβολή, καθώς εμπλέκουν το μαθητή στη θέση του ερευνητή στα πλαίσια της ανακαλυπτικής μάθησης, ενεργοποιώντας τον και οδηγώντας τον στην αυτόνομη μάθηση.

Λέξεις-κλειδιά: Ανθρωπιστικές Επιστήμες, ΤΠΕ, Αρχαία Ελληνική Γλώσσα, ανακαλυπτική μάθηση

Εισαγωγή

Οι ανθρωπιστικές επιστήμες επιδρούν σημαντικά στην εκπαίδευση, καθώς φέρνουν σε επαφή τους μαθητές με σημαντικές συνιστώσες, όπως αυτές του πολιτισμού και της γλώσσας. Η συμβολή των ψηφιακών εργαλείων έχει ήδη αναγνωριστεί στις επιστήμες αυτές ως μείζονος σημασίας και δη στη διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας, όπου τα εργαλεία αυτά μπορούν να συνδυαστούν με τη διαδικασία της μάθησης, οδηγώντας και τον ίδιο τον εκπαιδευτικό στην επαγγελματική του ανάπτυξη (Amhag κ. ά 2019 : 215-216). Οι κλασικοί φιλόλογοι μάλιστα αξιοποίησαν από τους πρώτους τις Νέες Τεχνολογίες και τα εργαλεία που προσφέρουν αυτές στην έρευνά τους, ενώ σε πολλές περιπτώσεις όπως στη ψηφιοποίηση του λεξικού της *Σούδας* συνεργάστηκε μια πλειάδα επιστημόνων σε διαδικτυακά περιβάλλοντα έρευνας (Barker & Terras, 2016: 3-4). Έτσι, ενώ αρχικά οι υπολογιστές σχεδιάστηκαν με σκοπό την επίλυση μαθηματικών και αριθμητικών προβλημάτων, στη συνέχεια επεκτάθηκαν και σε μη μαθηματικά περιβάλλοντα (E. A. Bowles, 1967: 16-21). Μάλιστα σύμφωνα με τους Barker κ.ά. (2013: 60-62), η χρήση των ψηφιακών εργαλείων ακόμη και σε παραδοσιακά περιβάλλοντα μάθησης, θα μπορούσε να ωφελήσει πολλαπλά τους μαθητές. Πιο συγκεκριμένα, οι απαρχές των ψηφιακών ανθρωπιστικών επιστημών (Digital Humanities) ανιχνεύονται το 1946 από τον R. Busa, ο οποίος θέλησε να δημιουργήσει έναν λεξιλογικό πίνακα με εκατομμύρια λέξεις προερχόμενες από τα μεσαιωνικά λατινικά και ακολούθως (από το 1960 και μετά) αρκετοί ερευνητές εστίασαν στη δημιουργία συμφραστικών πινάκων που θα τους διευκόλυναν στην έρευνά τους (S. Schreibman, B. Siemens & J. Unsworth, 2004: 4-5). Η σχέση των Digital Humanities και της πληροφορικής συνεπώς είναι αμφίδρομη, καθώς επιδρά σημαντικά η μία στην άλλη (W. McCarty, 2005: 191).

Σήμερα, υπάρχουν διάφορα ερευνητικά εργαλεία των Ψηφιακών Ανθρωπιστικών Επιστημών που συνεπικουρούν τη φιλολογική επιστημονική έρευνα: Αποθετήρια

περιχομένου με δυνατότητα κειμενικής ανάλυσης όπως το περίφημο TLG και ο PERSEUS, κατάλογοι ψηφιακών εργαλείων για τη φιλολογική έρευνα όπως το DIRT, εφαρμογές κειμενικής ανάλυσης και πολυτροπικής της απεικόνισης, όπως το VOYANT, ψηφιοποιημένα βιβλία αναφοράς για φιλολογία, όπως το λεξικό LIDDELL SCOTT JONES κ.α. Τέτοια ψηφιακά εργαλεία σε συνδυασμό με τον επιστημονικό συλλογισμό των ανθρωπιστικών επιστημών ενισχύουν τη μεθοδολογία διερεύνησης και αξιοποιούνται στις ανώτερες σπουδές και τη φιλολογική επιστήμη.

Αποτελεί ήδη παραδοχή ότι οι νέες τεχνολογίες στην εκπαίδευση παρέχουν τη δυνατότητα στο μαθητή να λειτουργεί ο ίδιος ως ερευνητής στο πλαίσιο της διερευνητικής και ανακαλυπτικής μάθησης (Bruner) και να εμπλέκεται ενεργά στη διαδικασία της μάθησης, στο πλαίσιο του κοινωνικού κονστрукτιβισμού, οδηγούμενος στη γνώση μέσω της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και διάδρασης με τους υπόλοιπους συμμαθητές του (Φρυδάκη, 2009: 252-253). Συνεπώς, το εκπαιδευτικό περιβάλλον και οι συνθήκες μάθησης με τη συμβολή των ψηφιακών εργαλείων μεταβάλλονται και δημιουργείται ένας χώρος όπου οι μαθητές ως ερευνητές πια διερευνούν τη γνώση, προβαίνουν σε πολύπλοκους συλλογισμούς και καταλήγουν σε συμπεράσματα (Martínez, 2020: 8-9) ως αποτέλεσμα προσωπικής δραστηριοποίησης (Φουντοπούλου, 2010: 41). Μένει να διασαφηνιστεί πώς και σε ποιο βαθμό θα μπορούσαν να συμβάλουν και αυτά τα ερευνητικά εργαλεία των Ανθρωπιστικών Επιστημών στο παραπάνω μεθοδολογικό πλαίσιο της τυπικής σχολικής εκπαίδευσης.

Μέθοδος

Η έρευνα διεξήχθη σε Πειραματικό σχολείο της Αττικής και αφορούσε εκπαιδευτικούς που διδάσκαν εκτός των άλλων το μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας στη Β' Λυκείου. Σκοπός ήταν μέσα από το σκεπτικό συνδυασμού της διδασκαλίας της τραγωδίας με ψηφιακά εργαλεία, να διερευνηθεί η συμβολή των ψηφιακών εργαλείων στην εκπαιδευτική διαδικασία και τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα. Το είδος της έρευνας που πραγματοποιήθηκε στην παρούσα μελέτη είναι η ποιοτική, αφού ήταν σημαντικό να αναδειχθούν οι στάσεις και οι απόψεις των συμμετεχόντων και όχι να επαληθευτεί μια υπάρχουσα θεωρία (Creswell, 2016:18). Για το λόγο αυτό, και η ποιοτική έρευνα βασίστηκε σε ημιδομημένες συνεντεύξεις (συνεντεύξεις από πέντε εκπαιδευτικούς σε αίθουσες τηλεσυνάντησης και τηλεφωνικές), στις οποίες ανάμεσα στα άλλα (επίπεδο σπουδών, εξοικείωση με ψηφιακά εργαλεία) ρωτήθηκαν αναφορικά με το τι θα αφαιρούσαν ή θα προσέθεταν στον προτεινόμενο σχεδιασμό, κλήθηκαν να προτείνουν αν επιθυμούσαν μία ή δύο δραστηριότητες για να εμπλουτιστεί το σκεπτικό και πώς περίμεναν να αντιδράσουν οι μαθητές με πιθανές δυσκολίες στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών.

Τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στην παρούσα έρευνα είναι τα εξής:

- 1) Ποιες είναι οι απόψεις των εκπαιδευτικών σχετικά με το σκεπτικό διδασκαλίας το οποίο ενσωματώνει ψηφιακά εργαλεία των ανθρωπιστικών επιστημών στην εκπαιδευτική διαδικασία;
- 2) Ποια είναι τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα μέσα από το σχεδιασμό με εφαρμογή ψηφιακών εργαλείων;

Πιο συγκεκριμένα, η μονόωρη διδασκαλία σχεδιάστηκε για τη Β' Λυκείου, στο μάθημα της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας και εστιάζει στη διδασκαλία της τραγωδίας Αντιγόνη του Σοφοκλή, με παράλληλο κείμενο την Ηλέκτρα του Ευριπίδη. Σκοπός αυτής της διδακτικής δραστηριότητας αποτελεί, σύμφωνα με το Πρόγραμμα Σπουδών, η καλλιέργεια του ψηφιακού γραμματισμού καθώς οι μαθητές μαθαίνουν να αξιοποιούν τις δυνατότητες που τους παρέχουν τα ψηφιακά εργαλεία και να εμπλέκονται πιο ενεργά στη διαδικασία της

μάθησης. Επιδίωξη αποτελεί και η ανάδειξη της πολυπρισματικότητας του μαθήματος των Αρχαίων Ελληνικών με τη λεξιλογική, υφολογική και σημασιολογική διερεύνηση. Το μάθημα οργανώνεται έτσι σε τρεις φάσεις χρήσης ψηφιακών εργαλείων και αναγνωστικής πρόλοξης των μαθητών και μαθητριών με τη σοφόκλεια και την ευρυπίδεια τραγωδία.

Πιο αναλυτικά, επιλέγονται από το αρχαίο κείμενο της τραγωδίας του Σοφοκλή οι στίχοι 39-99. Στους στίχους αυτούς οι δύο αδελφές του δράματος Αντιγόνη και Ισμήνη έρχονται σε σύγκρουση αναφορικά με την ταφή ή όχι του αδελφού τους Πολυνείκη, λαμβάνοντας υπόψη την έννοια του νόμου. Η Αντιγόνη έτσι αψηφά τους νόμους και επιθυμεί με κάθε κόστος να θάψει τον αδελφό της, σε αντίθεση με την Ισμήνη η οποία δεν μπορεί να παραβεί τη διαταγή του Κρέοντα.

Αφού οι μαθητές έρθουν σε επαφή με τους παραπάνω στίχους και ανιχνεύσουν τη σύγκρουση που επέρχεται στην αδελφική σχέση του δράματος, δίνονται ως παράλληλο κείμενο οι στίχοι 963-987 από την Ηλέκτρα του Ευρυπίδη, όπου η Ηλέκτρα με τον αδελφό της Ορέστη χαρακτηρίζονται από διαφορετικά συναισθήματα όσον αφορά τη μητροκτονία (σύγκρουση συναισθημάτων).

Αρχικά, προκειμένου οι μαθητές να έρθουν σε επαφή με το παράλληλο κείμενο της Ηλέκτρας του Ευρυπίδη, αξιοποιείται για τον εντοπισμό του ο Perseus Digital Library [<http://www.perseus.tufts.edu/>> Collections/texts/Greek and Roman materials/Euripides/ Electra (Greek) > lines 963-987]:

The screenshot shows a web browser window displaying the Perseus Digital Library page for Euripides' Electra, line 957. The page is titled "Euripides, Electra, line 957". The main content area shows the Greek text "τί δ' ἔκ Μικηνῶν μῶν βοηδρόμους ὄρω;" and its English translation "I see the wailing women of Mycenae!". The page is divided into sections for "Hlektra" and "Orestes". On the left side, there is a list of lines from 1-49 to 671-698. On the right side, there is a "Display Preferences" panel with options for Greek Display (Unicode (precombined)), Arabic Display (Unicode), View by Default (Translation), and Browse Bar (Show by default). The page number 965 is visible in the bottom right corner.

Σχήμα 1. Εντοπισμός κειμένου Ηλέκτρας Ευρυπίδη (Perseus)

Σε συνδυασμό με το αρχαίο κείμενο (Σχήμα 1), οι μαθητές μπορούν να αξιοποιήσουν και τη νεοελληνική απόδοση του αρχαίου κειμένου (Σχήμα 2) μέσω της Πύλης για την Ελληνική Γλώσσα [(<https://www.greek-language.gr/> > Βιβλιογραφίες-Πηγές> ΝΕ Μεταφράσεις ΑΕ έργων> Σύνθετη αναζήτηση (Συγγραφέας> Ευρυπίδης> Τίτλος αρχαίου έργου> Ηλέκτρα) επιλέγοντας όποια απόδοση επιθυμούν:

www.greek-language.gr

Πιστοποίηση Βοήθεια Χάρτης Πλοήγησης Επικοινωνία

νήθη
για την Ελληνική γλώσσα

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία

Αρχική Νέα Ελληνική Νεοελλ. Λογοτεχνία Μεσαιωνική Ελληνική Αρχαία Ελληνική Θεωρία & Ιστορία Ενημέρωση

Βιβλιογραφία
Οδηγός Βιβλιογραφίας Νεοελληνικών Μεταφράσεων της Αρχαιοελληνικής Γραμματείας

6 εγγραφές [1 - 6]

Προβολή όλων

Συγγραφέας	Τίτλος αρχαίου έργου	Μεταφραστής	
ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ	ΗΛΕΚΤΡΑ	Νικολαΐδης-Ασιλάνης, Π.Δ.	✓
ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ	ΗΛΕΚΤΡΑ	Παπαχαριστής, Α.Χ.	✗
ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ	ΗΛΕΚΤΡΑ	Πολέμης, Ι.	✗
ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ	ΗΛΕΚΤΡΑ	Τανάφρας, Α.	✗
ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ	ΗΛΕΚΤΡΑ	Τοπούζης, Κ.	✗
ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ	ΗΛΕΚΤΡΑ	Χουρμουζιάδης, Ν.Χ.	✓

✓ Αναλυτική παρουσίαση

Σχήμα 2. Νεοελληνική απόδοση *Ηλέκτρας* Ευριπίδη

Στη συνέχεια, μέσω των δύο κειμένων νεοελληνικής απόδοσης, οι μαθητές θα διερευνήσουν ομοιότητες και διαφορές σε πεδία υφολογικά, λεξιλογικά και σημασιολογικά. Οι ομοιότητες θα μπορούσαν να επικεντρωθούν στην αποφασιστική στάση που διακρίνει την Αντιγόνη και την Ηλέκτρα στα δύο δράματα από τη μία, όπου παραμένουν πιστές στην απόφασή τους (ταφή αδελφού-φόνος μητέρας) και στη δειλία από την άλλη που παρουσιάζουν τόσο η Ισμήνη όσο και ο Ορέστης. Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν έντονες διαφορές με την πιο ουσιαστική την αδελφική αγάπη (*Αντιγόνη*) που έρχεται σε αντιδιαστολή με το μίσος προς τη μητέρα (*Ηλέκτρα*). Επίσης, ενώ η Ισμήνη δεν παρέχει εντέλει βοήθεια στην αδελφή της, ο Ορέστης εντούτοις βοηθά ενεργά την αδελφή του, αφού καταλήγει υπαίτιος δύο φόνων (της μητέρας του και του εραστή της).

Θα μπορούσε μάλιστα με τη συνδρομή του Perseus και πατώντας πάνω στη λέξη «φόνου» (στ.977) και επιλέγοντας το LSJ να διερευνηθεί η σημασία της αρχαίας λέξης φόνος που είναι καθοριστική στην *Ηλέκτρα* (Σχήμα 3):

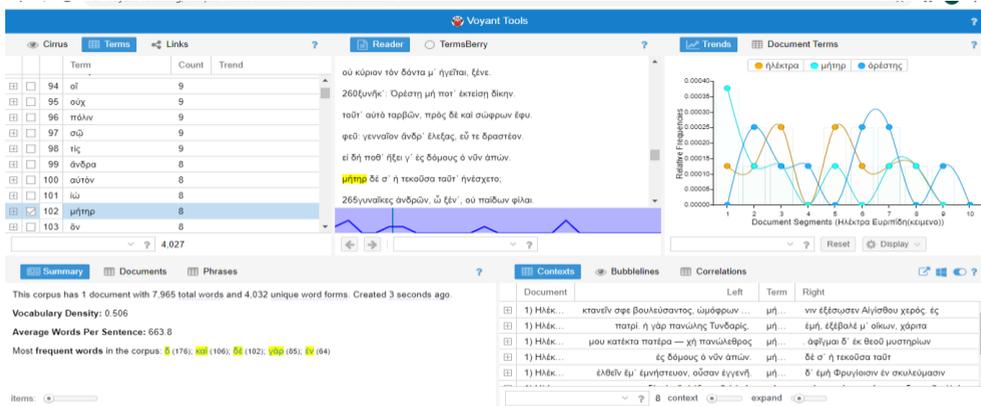
φόνος, ὄ, (θείνω)

A. [select] murder, slaughter, “τεύξασα πόσει φόνον” *Od.*11.430; “τοιοδεσσι φόνον και κήρα φυτεύει” 2.165; “φ. ῥάπτειν” 16.379; “μερμηρίζειν” 2.325; “ὄρμαινεν” 4.843; “σμηκρήσι φόνον φέρει ὄρνιθεςσι” *Il.* 17.757, etc.; “φόνον πράσσειν” *Pi.*N.3.46; “ἀκούσιον φ. ἐξεργάσασθαι” *Pl.* *Lg.*869a; “βουλεύσαι τινί” *S.**Aj.*1055; “ἔθου φόνον” *Id.**OC*542 (*lyt.*); “ἐκπορίζειν” *E.**Ion* 1114; of arrows, “φ. προπέμπειν” *S.**Ph.*105; τὸν Δαρειὸς πρὸς Ἑγεσταίων φόνον ἐκπρηξασθαι exact vengeance for the killing . . . *Hdt.*7.158; κατὰ ζῶων φόνου και μὴ φόνου ἄδε ἔχει *killing or not-killing, Democr.*257; in poet. phrases, φ. συρίζειν, κινύρεσθαι, πνεῖν, *A.**Pr.*357 (s. v.l.), *Th.*123 (*lyt.*), *Ag.*1309; φ. τίνος the murder of . . . *Id.**Eu.*580, etc.; φ. Ἑλληνικός μέγιστος slaughter of Greeks, *Hdt.*7.170; “ὄμαιος αὐθέντης φ.” *A.**Eu.*212; “πατρός” *S.**El.*955; πολυκέρως, ἄρνεος φ., *Id.**Aj.* 55.309; “ἐπι φόνω πράσσεις φόνον” *E.**Or.*1579, cf. *Hf.*1084 (*lyt.*); “γέρον φ. μηκέτ’ ἐν δόμοις τέκοι” *A.**Ch.*805 (*lyt.*), etc.; “ὄ ὑπο Θήβης Ἀλεξάνδρον φ.” *Plu.*2.856a; “ὄ κατὰ τῶν πολιτῶν φ.” *D.S.*19.8; pl., “φόνου τ’ ἀνδροκταταί τε” *Od.*11.612 (personified in *Hes.**Th.*228); “ἐμφυλοὶ φ. ἀνδρῶν” *Thgn.*51, cf. *S.**OC*962.

2. [select] in law, murder, homicide, δικάζειν τοὺς βασιλέας αἰτιῶν φόνου *Lex Dracontis ap.* *IG*12.115.12; “φόνου διώκειν τινά” *Antipho* 6.9; “δικάζειν δίκας φόνου” *Id.*5.11; “παραδοῦναι φόνου δίκην” *Id.*6.42; “ἀλῶναι” *Id.*5.59, etc.; “φεύγειν” *Lycurg.* 133 (poet., παίδων φόνον φεύγουσα fleeing from . . . *E.**Med.*795); ἔνοχοι “τῷ φόνω” *Antipho* 1.11; “φόνου ὑπόδικος” *D.*54.25; φόνου καθαρός, ἄγνος, *Pl.**R.*451b, *Lg.*759c; “ἀκούσιος φ.” *D.*23.72; “φόνων ἀπέχεσθαι” *Ar.**Ra.*1032 (anap.); “αἱ τῶν

Σχήμα 3. Διερεύνηση της σημασίας της λέξης φόνος (LSJ)

Εκτός από την αδελφική σχέση στην *Ηλέκτρα* του Ευριπίδη όμως, είναι σημαντικό να διερευνηθεί από τους μαθητές και η σχέση μητέρας- παιδιού και να έρθει σε αντιπαράβολή με τη αδελφική σχέση στην *Αντιγόνη* του Σοφοκλή. Η σχέση αυτή μπορεί να αναδειχθεί με τη συνδρομή του Voyant Tools (<https://voyant-tools.org/>> upload τους στίχους του κειμένου που είναι αποθηκευμένοι> reveal> terms> Ηλέκτρα > Ορέστης > μήτηρ).

Σχήμα 4. Διερεύνηση της σχέσης μητέρας παιδιών (Voyant Tools)

Διαφαιίνεται στο Σχήμα 4 λοιπόν, ότι η σχέση μητέρας παιδιού στην *Ηλέκτρα* του Ευριπίδη είναι έντονη και κυριαρχεί η συχνότητα των ονομάτων των παιδιών σε σχέση με αυτό της μητέρας, αφού τα παιδιά είναι υπαίτια για το φόνο της μητέρας τους ως εκδίκηση για το φόνο του πατέρα τους.

Αποτελέσματα

Τα αποτελέσματα προέκυψαν από τέσσερις ηλεκτρονικές συνεντεύξεις και μια τηλεφωνική από εκπαιδευτικούς που δίδασκαν το μάθημα της Αρχαία Ελληνικής Γλώσσας στη Β' Λυκείου σε Πειραματικό σχολείο της Αττικής.

Όσον αφορά το πρώτο ερευνητικό ερώτημα σχετικά με τις απόψεις των εκπαιδευτικών αναφορικά με το σκεπτικό διδασκαλίας και τη συμβολή των ψηφιακών εργαλείων στην εκπαιδευτική διαδικασία, λήφθηκε υπόψη το επίπεδο σπουδών τους και αν είχαν κάποια εξοικείωση με τα ψηφιακά εργαλεία. Ως προς το επίπεδο σπουδών λοιπόν, υπήρχαν δύο εκπαιδευτικοί με ένα Μεταπτυχιακό Δίπλωμα (Δ και Ε), ένας με δύο (Γ) και δύο εκπαιδευτικοί με Μεταπτυχιακό Δίπλωμα και Διδακτορικές Σπουδές (Α και Β). Αναφορικά με την εξοικείωση τους με ψηφιακά εργαλεία, οι περισσότεροι ήταν εξοικειωμένοι με απλά ή σύνθετα ψηφιακά εργαλεία που χρησιμοποιούνται συνήθως στη σχολική κοινότητα (π.χ. Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα). Ο εκπαιδευτικός Α αναφέρθηκε σε *Φόρμες Google για ασκήσεις ή quiz, wiki, e-class*, οι Εκ. Δ και Ε στο *Power point, ιστοσελίδες όπως το greek-language.gr, βίντεο στο YouTube, τα εργαλεία του e-class*, ο εκπαιδευτικός Β ανέδειξε περισσότερο την *Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα και την Ψηφιακή Βιβλιοθήκη «Περσέας»*, αλλά και *δυνατότητες που παρέχει πράξη το Pinterest καθώς και το Thinglink με την εισαγωγή διαδραστικών φωτογραφιών*. Ο εκπαιδευτικός Γ μολονότι γνώριζε όλα τα ψηφιακά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν στο σκεπτικό, εντούτοις αρκέστηκε μόνο στην *εξοικείωση με τον «Ελληνικό πολιτισμό»*.

Σχετικά με το τι θα αφαιρούσαν στον προτεινόμενο σχεδιασμό οι εκπαιδευτικοί Α και ο Γ επέλεξαν το *Voyant tools*, ο Α γιατί το αγνοούσε (*Αυτό που δεν κατάλαβα είναι η χρήση του <https://voyant-tools.org/>, εργαλείο που αγνώω*), ενώ ο Γ γιατί θεώρησε ότι η ποσοτική σχέση δεν συμβάλλει ουσιαστικά σ' αυτή την περίπτωση (*Θα αφαιρούσα το Voyant Tools, καθώς δε συμφωνώ με την ποσοτικοποίηση (λειτουργίες Voyant: συμφραστικοί πίνακες, συχνότητες λέξεων, εικονοποίηση κ.ά.) σε αυτή την περίπτωση, αφού δεν αναδεικνύει ποιοτικές σχέσεις*). Οι άλλοι δύο εκπαιδευτικοί (Δ και Ε) δε θα αφαιρούσαν τίποτα (*Τίποτα*), ενώ ο εκπαιδευτικός Β ανέδειξε τη συνοχή και τη συνεκτικότητα του σχεδιασμού (*νομίζω ότι δε θα αφαιρούσα κάτι, αφού όλα τα δομικά στοιχεία της διδασκαλίας όπως παρουσιάζονται χαρακτηρίζονται από συνοχή και συνεκτικότητα*).

Σχετικά με το τι θα προσέθεταν στον παραπάνω σχεδιασμό, η πλειονότητα των εκπαιδευτικών συμφώνησαν στην προβολή θεατρικών παραστάσεων των τραγωδιών αυτών (Εκ. Α *αρχαϊκό υλικό από τις αντίστοιχες θεατρικές παραστάσεις ή ταινίες με τα συγκεκριμένα αποσπάσματα*/ Εκ. Γ *Θα πρόσθετα υλικό παραστάσεων ή προβολή ολόκληρης της παράστασης από τον ελληνικό πολιτισμό (Αντιγόνη)* / Εκ. Δ *απόσπασμα της Αντιγόνης ή της Ηλέκτρας σε βίντεο από παράσταση αρχαίας τραγωδίας*/ Εκ. Ε *παραστάσεις των τραγωδιών αυτών*). Ο εκπαιδευτικός Β από την άλλη εισάγει και την έννοια της οπτικοποίησης των αποτελεσμάτων των μαθητών (*περισσότερο οπτικοαουστικό υλικό ή οπτικοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας των μαθητών*).

Στη συνέχεια, όταν ζητήθηκε από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς να προτείνουν μία ή δύο δραστηριότητες εμπλουτισμού του σχεδιασμού, κάποιοι ανέδειξαν την αξία των παραστάσεων των τραγωδιών (Εκ. Δ και Ε), ενώ άλλοι (Εκ. Α και Β) ανέδειξαν τη σημασία της αυτενέργειας του μαθητή (Εκ. Α *να αναζητήσουν οι ίδιοι και να επιλέξουν τη θεατρική παράσταση*/ Εκ. Β *ανάδειξη των αδερφικών σχέσεων Αντιγόνης-Ισμήνης και Ηλέκτρας-Ορέστη μέσω δραματοποίησης των εν λόγω αποσπασμάτων και τη βιντεοσκόπησή τους*). Ο Εκ. Γ. μάλιστα υπογράμμισε τη διαχρονικότητα των τραγωδιών (*παράλληλα κείμενα (κατά προτίμηση σύγχρονα) που αναδεικνύουν το διαχρονικό χαρακτήρα των κειμένων*). Φάνηκε έτσι ότι όλοι οι εκπαιδευτικοί έκριναν τη συμβολή των ψηφιακών εργαλείων απαραίτητη στην προσέγγιση των αρχαίων τραγωδιών, καθώς ωφελούν τους μαθητές.

Αναφορικά με το β' ερευνητικό ερώτημα και τα αναμενόμενα μαθησιακά αποτελέσματα

των μαθητών μέσα από τη χρήση ψηφιακών εργαλείων στη διδασκαλία της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας όλοι οι εκπαιδευτικοί τόνισαν ότι θα ήταν θετικά. Ο εκπαιδευτικός Α επισήμανε την εμπέδωση της γνώσης (*Η αντίδραση είναι πάντα θετική, καθώς οι έφηβοι όχι μόνο χαίρονται όταν συναντιέται ο κόσμος της δικής τους «πραγματικότητας» με τον κόσμο των κειμένων, αλλά έλκονται και εμπεδώνουν καλύτερα την καινούργια γνώση*), ενώ ο εκπαιδευτικός Δ και Ε την καινοτομία της χρήσης ψηφιακών εργαλείων (Εκ. Δ. *θα δείξουν ένα μεγαλύτερο ενδιαφέρον για το μάθημα. Επιπλέον θα τους δοθεί η δυνατότητα να αυτενεργήσουν/ Εκ. Ε. Θα είναι κάτι καινούργιο γι' αυτούς και πιστεύω ότι θα συμμετέχουν ενεργά*). Ο εκπαιδευτικός Β αναδεικνύει τη συμβολή ψηφιακών εργαλείων με την ανακαλυπτική μάθηση και τη σχέση μαθητή-ερευνητή (*Θεωρώ πως θα είναι μία ενδιαφέρουσα πρόκληση γι' αυτούς να δοκιμάσουν κάτι καινούριο στο πλαίσιο της ανακαλυπτικής μάθησης και μάλιστα με τη χρήση ψηφιακών εργαλείων, στο χειρισμό των οποίων έχουν συνήθως ιδιαίτερη ευχέρεια*). Ο εκπαιδευτικός Γ από την άλλη τόνισε ότι η χρήση ψηφιακών εργαλείων χρήζει ιδιαίτερης προσοχής, καθώς μπορούν να συνδεθούν με την παραδοσιακή διδασκαλία και τον εκπαιδευτικό ως *αθηντία* (*θεωρώ πως χωρίς τον κατάλληλο παιδαγωγικό σχεδιασμό τα ψηφιακά εργαλεία μπορούν να οδηγήσουν σε δασκαλοκεντρική διδασκαλία, με περιορισμένη συμμετοχή των μαθητών. Αξιοποιώ τα ψηφιακά εργαλεία με πολλή προσοχή στο μάθημα των αρχαίων ελληνικών*). Παρ' όλα αυτά, ίσως η άποψη αυτή του εκπαιδευτικού συνδέεται και με έναν ανεξήγητο φόβο όπως έδειξε που τον κάνει να αποφεύγει τα ψηφιακά εργαλεία στη διδασκαλία των Αρχαίων, ενώ αντίθετα στην Ιστορία τα χρησιμοποιεί κανονικά (*Δεν ξέρω το φοβάμαι στα Αρχαία. Στην Ιστορία τα χρησιμοποιώ κανονικά και με επιτυχία*).

Τέλος, οι δυσκολίες που ενδεχομένως συναντήσουν ο μαθητής σχετίζονται από όλους τους εκπαιδευτικούς με τον τεχνικό εξοπλισμό ή την αδυναμία σύνδεσης στο διαδίκτυο (*τεχνικά κυρίως προβλήματα*), ενώ ο εκπαιδευτικός Β τονίζει ότι ίσως χαθεί χρόνος στο αρχικό στάδιο προκειμένου οι μαθητές να συνηθίσουν τη χρήση ψηφιακών εργαλείων (*Ίσως λίγος χρόνος να χαθεί στην αρχή, αν δεν έχουν ξαναδοκιμάσει κάτι τέτοιο, οπότε ο καθοδηγητικός ρόλος του δασκάλου κρίνεται απαραίτητος. Αν όμως είναι εξοικειωμένοι με τη διαδικασία, δεν αναμένονται ιδιαίτερες δυσκολίες*).

Συμπεράσματα

Τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την έρευνα και τις συνεντεύξεις των εκπαιδευτικών αφορούν τα δύο ερευνητικά ερωτήματα πραγμάτευσης της παρούσας μελέτης. Τα μαθησιακά αποτελέσματα από τη χρήση ψηφιακών εργαλείων στη διδασκαλία της αρχαίας τραγωδίας προσδοκούνται ως θετικά.

Σε σχέση με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα (συμβολή ψηφιακών εργαλείων στην εκπαιδευτική διαδικασία), φάνηκε ότι η χρησιμότητά τους είναι πάρα πολύ σημαντική, αφού οι εκπαιδευτικοί τα έχουν πλέον εντάξει στο εκπαιδευτικό πλαίσιο και η πλειονότητα αυτών δε θα αφαιρούσε κάτι από τον προτεινόμενο σχεδιασμό διδασκαλίας. Αναφορικά, με το *Voyant Tools*, οι δύο έννοιες (ποσοτικοποίηση-ολιστικότητα) δε συγκρούονται, αλλά θα μπορούσε να επιτευχθεί ένας συνδυασμός τους. Παράλληλα, τα στοιχεία που θα προσέθεταν οι εκπαιδευτικοί στο σχεδιασμό, αναδεικνυαν ένα συνδυασμό μάθησης, ψηφιακών εργαλείων και καινοτομίας (παραστάσεις τραγωδιών/ δραματοποίηση / *εμπλοκή* μαθητών).

Αναφορικά με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα (μαθησιακά αποτελέσματα από τη χρήση ψηφιακών εργαλείων), οι εκπαιδευτικοί μολονότι επεσήμαναν τις τεχνικές δυσκολίες που θα μπορούσαν να προκύψουν λόγω αδυναμίας σύνδεσης στο διαδίκτυο ή αξιοποίηση χρόνου για εξοικείωση των μαθητών με τα ψηφιακά εργαλεία, τόνισαν αρχικά ότι μέσω αυτών οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να εμπεδώσουν καλύτερα τη γνώση (παράλληλα κείμενα), να βρουν νεοελληνικές αποδόσεις, να κάνουν συσχετίσεις με χρήση πολύτιμων εργαλείων και να προσεγγίσουν τη νέα γνώση δομώντας την πολλές φορές στην προγενέστερη (γνωστικός

κοστρουκτιβισμός). Προέκυψε επίσης, ότι η συμβολή των ψηφιακών εργαλείων συνιστά μία καινοτομία και έτσι διεγείρεται το ενδιαφέρον των μαθητών οι οποίοι εντάσσονται στη θέση του ερευνητή και διερευνούν τη γνώση. Τέλος, τονίστηκε η σημασία της σωστής καθοδήγησης των μαθητών αναφορικά με τη χρήση ψηφιακών εργαλείων, προκειμένου να δοθεί ουσιαστική και όχι φαινομενική έμφαση στη *μαθητοκεντρική* διδασκαλία.

Συμπερασματικά, όπως προέκυψε από την έρευνα, η χρήση των ψηφιακών εργαλείων όπως αναπτύχθηκε στον παραπάνω σχεδιασμό διδασκαλίας και συγκεκριμένα μέσα από τον Perseus Digital Library, την Πύλη για την Ελληνική γλώσσα και το Voyant Tools, δύναται να προσφέρει πολλαπλές δυνατότητες στους μαθητές οι οποίοι απομακρύνονται από το ρόλο τους ως παθητικοί αποδέκτες της γνώσης και αποκτούν ενεργούς ρόλους στη διαδικασία κατάκτησής της, προβαίνοντας σε πολύπλοκους συλλογισμούς κάνοντας συνδέσεις της προγενέστερης με τη νέα γνώση, εντασσόμενοι ακόμη και σε ομάδες εργασίας, προκειμένου να ανακαλύψουν τη γνώση. Τα ψηφιακά εργαλεία της ανθρωπιστικής ερευνητικής μεθοδολογίας αντιμετωπίζονται λοιπόν, ως αυτά που κάνουν τους μαθητές να ενεργοποιούνται στο μεγαλύτερο βαθμό και να εμπλέκονται ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία αποκτώντας ρόλους. Καταλήγοντας, σε μια επόμενη έρευνα θα ήταν ενδιαφέρον να διερευνηθούν οι απόψεις των μαθητών αναφορικά με τη χρήση των ψηφιακών εργαλείων στην εκπαιδευτική διαδικασία αλλά και ο βαθμός διαφοροποίησης ή μη της χρήσης των ψηφιακών εργαλείων στη διδακτική αρχαιογνωστικών μαθημάτων σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα της δια ζώσης και της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

Αναφορές

- Amhag, L., Hellström, L. & Stigmar, M. (2019) Teacher Educators' Use of Digital Tools and Needs for Digital Competence in Higher Education. *Journal of Digital Learning in Teacher Education*, 35(4), 203-220.
- García-Martínez, J., A., Rosa-Napal, F. C, Romero-Tabeyayo, I., López-Calvo, S. & Fuentes-Abeledo, E. J. (2020). Digital tools and personal learning environments: an analysis in higher education. *Sustainability*, 12(8180), 1-11. Retrieved 16 September 2020 from <http://dx.doi.org/10.3390/su12198180>
- Barker, E., Isaksen, L., Rabinowitz, N., Bouzarovski, S. & Peling, S. (2013). On using digital resources for the study of an ancient text: the case of Herodotus "histories". *Digital Classicist Supplement: Bulletin of the Institute of Classical Studies. Supplement*, 122, 45-62.
- Barker, E. & Terras, M. (2016). *Greek literature, the digital humanities, and the shifting technologies of reading*. Oxford: Oxford University Press.
- Bowles, E. A. (1967). *Computers in humanistic research*. New Jersey: Prentice-Hall, Inc, Englewood Cliffs.
- Creswell, J. (2016). *Η έρευνα στην εκπαίδευση: Σχεδιασμός, Διεξαγωγή και Αξιολόγηση Ποσοτικής και Ποιοτικής Έρευνας*. Αθήνα: Ίων.
- McCarty, W. (2005). *"Humanities computing"*. Great Britain: Palgrave Macmillan.
- Schreibman, S., Siemens, R. & Unsworth, J (2004). *"A companion to digital humanities"*. USA, UK, Australia: Blackwell Publishing Ltd.
- Φουντοπούλου, Μ., Ζ. (2010). *Το προσδιοριστικό πλαίσιο της διδασκαλίας των αρχαίων ελληνικών από μετάφραση: από τη θεωρία στη σχολική τάξη*. Αθήνα: Γρηγόρη.
- Φρυδάκη, Ε. (2009). *Η διδασκαλία στην τομή της νεωτερικής και μετανεωτερικής σκέψης*. Αθήνα: Κριτική.